

**ВВЕДЕННЯ БОЛОНСЬКИХ ЗМІН В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ ЯК ШЛЯХ
ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ ІМІТАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ**

2005 р., А.А. Мельниченко

аспірант кафедри філософії

Національного технічного університету України

„Київський політехнічний інститут”

Входження вищої школи України до європейського освітнього та наукового простору – складне та багатогранне завдання, яке потребує вирішення багатьох питань як на державному рівні, так і в кожному окремому ВНЗ. Сучасні ринкові реалії потребують від фахівців уміння адаптуватися до нових технологій виробництва та сучасної практики управління. Ринок праці України ставить перед випускниками університетів високі вимоги до їх професійного та кваліфікаційного рівня підготовки. Але на даний час існує проблема невідповідності отримуваних студентами знань реальним вимогам сучасного ринку праці. В зв'язку з цим, сучасний конкурентоспроможний вищий заклад освіти повинен мати комплексну, ефективну систему управління якістю підготовки майбутніх фахівців. Академік М.З. Згуровський неодноразово наголошував у своїх виступах та публікаціях на тому, що потрібно усунути значні невідповідності між потребами економіки та обсягами, структурою і якістю підготовки фахівців.

Системні кризові явища в економіці неодмінно позначаються і на освітніх процесах. Комерціалізація освіти вносить свої зміни в зміст навчального процесу і не завжди позитивні. Проблема полягає не в самій комерціалізації освітнього простору, а в формах реалізації цього процесу на пострадянському просторі. Справа в тому, що спотворена комерціалізація призвела до того, що основною метою діяльності стало отримання ВНЗ фінансового зиску, а не забезпечення високого рівня якості освіти. Трансформаційні процеси призвели до того, що відбувся певний відтік професійних наукових і викладацьких кадрів із закладів освіти, процвітало хабарництво у вищій школі, була зруйнована її інфраструктура. Можна стверджувати, що на певному етапі перехідного періоду відбулася підміна сутності навчального процесу, почала відбуватися його імітація. Такий стан справ чітко характеризує формула – „одні роблять вигляд, що вчать, а інші роблять вигляд, що вчать”.

Імітація навчального процесу має своїм наслідком наявність у різних сферах суспільного життя фахівців, які в подальшому імітують і трудову діяльність. Наукову рефлексію такого стану справ в українській освіті варто, на

думку автора, здійснювати на основі використання методології перетворених форм. Слід зазначити, що категорія „форма перетворена” вперше була введена К. Марксом в „Конспекті книги Джемса Мілля „Основи політичної економії” на початку 1844 року. Він застосував її до деяких характеристик побудови й способу функціонування складних систем зв'язків (або того, що Маркс називав „органічними” або „діалектично-розчленованими цілісностями”) і дозволяв досліджувати видимі залежності й парадоксальні ефекти, що виступають на поверхні цілого в якості того, що є „...формою його дійсності, або, точніше, формою його дійсного існування” [3]. Специфікою перетвореної форми є дійсно існуюче перекручення змісту або така його переробка, що він стає невпізнаним безпосередньо. Але сама ця непряма фігурація, не будучи просто частиною суб'єктивного світу, від якої об'єктивний аналіз міг би відволіктися і якою він міг би знехтувати в зображенні „дійсного стану справ”, виступає, навпаки, як цілком самостійний, відділений у просторі й часі предмет, „сутність”, об'єктивна роль якої саме на цьому перетворенні й перекрученні дійсного заснована й котра саме його робить нерозчленованим, індивідуально-цілісним елементом самої ж системи.

В літературі на пострадянському просторі одне з самих ранніх і до цього часу, певне, найґрунтовніших досліджень перетвореної форми належить М. Мамардашвілі. Відповідно до його міркувань, подібна форма, що є результатом спотворення внутрішніх зв'язків соціальної системи, приховує їх фактичний характер, підміняючи удаваними, або непрямыми. Особливість перетвореної форми, що відрізняє її від класичного відношення форми і сутності, складається з об'єктивної відстороненості змістовних визначень: форма прояву отримує самостійне „сутнісне” значення, відокремлюється, і сутність замінюється в явищі іншим відношенням, що зливається із властивостями матеріального носія (субстрату) самої форми (наприклад, у випадку символізму) і стає на місце дійсного відношення. Ця удавана форма дійсних відносин, відмінна від їх внутрішнього зв'язку, грає разом із тим – саме своєю відособленістю й буттєвістю – роль самостійного механізму в керуванні реальними процесами на поверхні системи. При цьому зв'язки дійсного походження виявляються „знятими” у ній (як динамічні закономірності – у статистичних, зв'язку формування образів свідомості – у закономірностях пізнання предметів, угадування сутності тощо). Пряме відображення сутності у формі тут виключається [2].

Виходячи з цього, виникає питання: чи можна уявити собі такий навчальний процес, в якому присутня б була тільки одна його сторона, допустимо, зусилля витрачаються, а ніякого результату (якісної підготовки фахівців), не відбувається? Якщо міркувати з точки здорового глузду, то, звичайно, ні. Тим не менш, форма такого навчального процесу існує і його можна назвати імітованим. Зведення ж процесу до удаваності навчальної

діяльності полишає його змісту, а „діяльність без предмету, – повторював К. Маркс, – є ніщо...” [3].

Те, що філософською мовою називають перетвореною формою, в реальній поведінці людей є звичайною неформальною нормою колективних дій. Така система колективних дій у сфері освіти склалася „завдяки” маргінальному характеру системи організації навчального процесу. Адже, від однієї системи освіти (радянської, що мала характер цілісної і відповідала вимогам тогочасного народного господарства) відбувся відхід, а от за роки незалежності побудувати свою стійку та комплексну не вдалося. Тому тут і виникає підґрунтя формування перетвореної форми, що підпорядковує собі соціальні відносини в системі освіти, перевертає соціальну організацію навчального процесу, трансформує його сутність.

Те, що проблеми видимості навчальної діяльності існують, підтверджують результати соціологічного дослідження проведені Науково-дослідницьким центром прикладної соціології НТУУ „КПІ” в 2005 році. Адже, вбачаючи те, що старанність студентів є дуже важливим параметром, який демонструє окремі ознаки існуючої системи підготовки та контролю за навчанням, дослідники вирішили з’ясувати оцінку студентами-старшокурсниками рівень своєї старанності. Отриманий результат засвідчив те, що тільки 23 % (студенти, які навчаються сумлінно протягом усього семестру) стануть в повному розумінні висококваліфікованими фахівцями. У свою чергу, 21 % студентів, тобто кожен п’ятий, навряд чи отримують комплексну, системну підготовку, бо швидше за все вчать за принципом “прочитав–здав–забув” (див. рис. 1). Не найкращий і той факт, що переважна більшість студентів-випускників (56 %) вказали, що вони навчаються тільки час від часу [5]. Такий результат свідчить про уривчастий характер знань цієї категорії студентів. Цей феномен можна порівнювати з феноменом „роботи з прохолодою”, що був описаний Ф. Тейлором

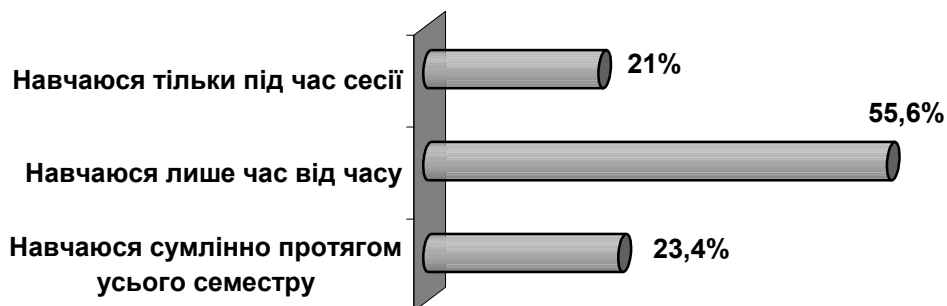

Рис.1. Як би ви оцінили свою старанність у навчанні?

Крім того, на думку російського дослідника проблем вищої школи Н. Люткіна “Підвищення статусу вузівської науки, особливістю якої слід вважати широку й ефективну участь студентів в науковій творчості, є неодмінною умовою забезпечення високої якості підготовки фахівців і безперервного оновлення змісту професійної освіти [1]. Саме тому, цікавими є розподіли відповідей респондентів, які показали, що лише 20 % опитаних студентів у середньому 1–3 рази за останній рік брали участь у науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах, що не відповідає вимогам Болонської конвенції щодо підготовки магістрів, тому що кваліфікаційний рівень “магістра” передбачає здійснення наукової діяльності студентом протягом усього періоду навчання (див. рис. 2).

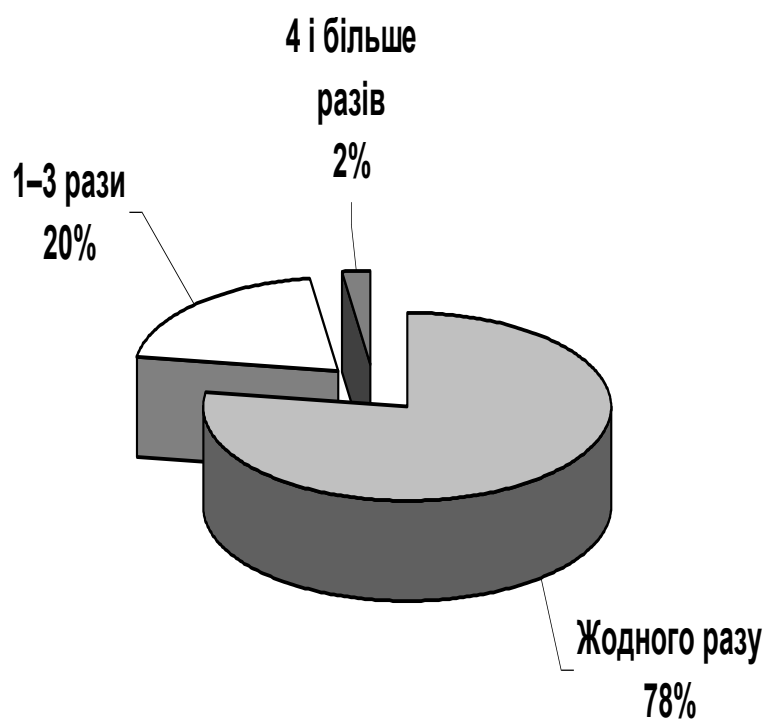

Рис. 2. Скільки разів за останній рік ви брали участь в науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах?

Таким чином, у рамках Болонського процесу перед системою вищої освіти України постають проблеми прозорості та порівнянності ступенів, двоциклічності вищої освіти, запровадження системи, мобільності студентів та викладачів, забезпечення якості вищої освіти, підвищення привабливості

здобуття вищої освіти у європейських закладах. У зв'язку з тим, що факт входження України є невідворотним, автор вбачає в цьому шлях до подолання імітації навчального процесу. Адже, ряд положень Болонської конвенції передбачають запровадження системи обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах, а також загальне підвищення. За основу пропонується прийняти ECTS (Європейська система перезарахування кредитів (залікових одиниць трудомісткості), зробивши її нагромаджувальною системою, здатною працювати в рамках концепції "навчання впродовж усього життя". Крім того, рейтингова система оцінки знань студентів передбачає постійну включеність студентів до навчального процесу. Також, положення Болонської конвенції конституюють креативну, тобто творчу складову навчальної діяльності студента, що є однією з головних умов подолання перетворених форм навчальної діяльності. Тому, дійсно виважене впровадження принципів Болонської конвенції в системі освіти України дасть можливість становлення нового освітнього та діяльнісного простору – креатосфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Люткин Н.* Научно-исследовательская деятельность студентов // Высшее образование в России. – 2005. – № 3. – С. 122.
2. *Мамардашвили М.* Форма превращенная // Философская энциклопедия. – М.: Госиздат, 1970. – Т. 5.– С. 387.
3. *Маркс К. Энгельс Ф.* Сочинения. – Т.46. – Ч.1. – С. 216.
4. *Мельниченко А.А., Пиголенко І.В.* Якість освіти в НТУУ „КПІ” та сучасний ринок праці очима студентів-старшокурсників: результати соціологічного дослідження. – К., 2005. – 84 с.